

LOL ik lees! Leesplezier, ook voor beroepsleerlingen

In de openbare bibliotheek van Amsterdam prijkt deze prachtige quote van J.L. Borges op een van de zuilen: “Ik heb me altijd ingebeeld dat het paradijs een bibliotheek zou zijn”. Als men jongeren naar hun voorstelling van het Eden vraagt, krijg je veel verschillende antwoorden te horen, die eigenlijk maar één ding gemeen hebben: als een bibliotheek ziet het paradijs er voor de meesten niet uit. We kunnen er niet omheen, de laatste decennia stellen we een extreme daling van het leesplezier vast.

Door de overvloed aan visuele media die vermaak aanbieden aan zapsnelheid, is er een collectivering van zowel de ontspanningswijze als de fantasie aan de gang. Om te ontspannen aan de alledaagsheid heeft men al lang geen geschreven verhaal meer nodig dat men zelf tot een eigen voorstelling dient te kneden. Daardoor is het boek in de loop der jaren voor veel jongeren in de ‘alleen-als-het-moet-hoek’ beland. Lezen is voor velen een taak geworden zoals vele andere, en even saai en onmagisch als vierkantsvergelijkingen moeten maken of als het verplicht meeschillen van aardappelen. Dat is verontrustend, aangezien algemeen wordt aangenomen dat lezen cruciaal is voor de algemene taal- en cognitieve ontwikkeling, alsook voor het tot stand komen van een rijke, autonome verbeeldingskracht.

Toch is er geen reden tot paniek. Zelfs in een school met een erg hoog percentage aan anderstalige leerlingen is het mogelijk om jongeren te verleiden tot literatuur om de kloof tussen hun moedertaal en het aangeleerde Nederlands te overbruggen. In de school waar ik veertien jaar werkte als leerkracht en als gelijkekansencoördinator zetten wij een leesbevorderingsplan op touw, vol creatieve opdrachten, dat uitmondde in een theateropvoering. Ik zag de noodzakelijkheid van zo'n project in toen ik op een dag een ogenschijnlijke lapsus maakte.

Tijdens de nabespreking van een film gebruikte ik in een impuls het woord 'anachronisme' in een klas vol beroepsleerlingen. Terwijl ik hen de betekenis van de term uitlegde, dacht ik er meteen bij dat ik als gelijkekansencoördinator toch beter had moeten weten en mijn taalregister aan mijn doelgroep diende aan te passen. Zelfs Hamed, de meest gedreven leerling van 5-Kantoor, greep verveeld naar zijn gsm, meende ik, wat mijn ongepaste, te complexe woordkeuze alleen maar scheen te onderstrepen. Toen ik hem verzocht om zijn mobieltje weg te stoppen, zei hij me dat hij het alleen genomen had om iets te noteren. En werkelijk, een paar minuten later verliet hij de middagactiviteit met mijn definitie van het woord 'anachronisme' in zijn gsm die in een peperdure Seven jeans spande. Kansarmoede heeft het chicste, duurste uniform in een klas als 5-Kantoor, vol Borgerhoutse jeugd, met designersweaters en Prada-sneakers, zo'n drie keer prijziger dan het gemiddelde docentenschoeisel. Maatschappelijke onzekerheid hult zich in 'blingbling'. Daaraan denkend, vermoedde ik meteen dat het spontaan noteren van een woord als 'anachronisme' niet alleen duidde op Hameds ijver, maar dat er meer achter zat. Ik kwam erachter dat zelfs jongeren die schoolmoe zijn plots wel geïnteresseerd waren in taal, als het om dure woorden ging, waarvan zij altijd waren uitgesloten door de leerplannen. Ik besloot om voortaan tijdens elke les een 'gouden munt', een verbaal statussymbool te laten vallen.

In het leerplan Project Algemene Vakken (PAV) van de derde graad beroepssecundair onderwijs (bso) zijn er absurd veel domeinen zoals 'rekenvaardigheid' en 'organisatiebekwaamheid' die allemaal in vier lestijden per week moeten worden behandeld. Mede daardoor beperkt het taalgedeelte zich tot louter functionele taalvaardigheid. De lexicale eindtermen zijn zeer vaag, haast vrijblijvend, omschreven als "het hebben van een gevarieerde woordenschat". Daarnaast valt op dat leerlingen in het beroepssecundair onderwijs vanaf de tweede graad systematisch worden uitgesloten van verplichte emotionele tekstsoorten, die als "doel hebben te ontroeren", terwijl het leerplan Nederlands voor het algemeen secundair onderwijs (aso) alle tekstsoorten voorschrijft op alle mogelijke verwerkingsniveaus.

Bestaat er iets elitairers dan 'ontroering', het bindmiddel van onze soort, slechts officieel te reserveren voor de zogezegde bollebozen? Een leerplan dat alleen het werken met informatieve, persuasieve en prescriptieve tekstsoorten bindend maakt, betekent zoveel als een groot deel van de bevolking afsnijden van taalemotie en -plezier. En laat

net dat essentieel zijn voor een natuurlijke, continue verbale en cognitieve ontwikkeling. Op die manier blijft het Nederlands van beroepsleerlingen willens nillens een smalle gang vol gesloten deuren, waarachter interessante toneelstukken, politieke debatten en filmdialogen kwetteren in een jargon dat is doorspekt met door hen onbegrepen termen, die daarom stuk voor stuk uiterst pijnlijk gaan betekenen: “niet bestemd voor ons”.

Elk boek is een tas vol instrumenten om zowel woordenschat als syntaxis behendig te monteren in het eigen formuleringsvermogen. Door ook beroepsleerlingen in contact te brengen met literatuur en zelfs samen met hen teksten te gaan bewerken tot speelbare theaterstukken, overwinnen zij heel wat lees- en vervolgens ook studiedrempels. Deze groep jongeren systematisch veroordelen tot louter functionele taalvaardigheid betekent zoveel als hen een zagezegde passe-partout aanreiken die uiteindelijk niet blijkt te passen op heel wat sloten van onze uiterst talige maatschappij. Ook beroepsleerlingen moeten de dikst mogelijke sleutelbos aangereikt krijgen, die misschien door sommige van hen deels ongebruikt blijft, maar die bij elke stap even luid rinkelt als de bos van alle anderen in de gang.